

BİR İSTANBUL BEYEFENDİSİ: HOCAM PROF. DR. TOKER DERELİ

Prof. Dr. Yusuf ALPER*

Meslek hayatımın 23. yılını doldurduğum bugünlerde, diğer bir çok meslekdaşım gibi, meslek olarak akademisyenliği tercih etmemin ve bu mesleği gerçekleştirecek fırsata sahip olmamın hayatımın en önemli ve doğru kararlarından biri olduğunu düşünüyorum. Böyle bir düşünceye sahip olmamın temel sebeplerinden birini akademisyenlik mesleğinin niteliği ve çalışma şartları, ikincisini ve en az birincisi kadar önemli olan diğer unsuru ise meslek hayatımın başında öğrencileri olma şansını bulduğum, her zaman kendilerini saygı ve hürmetle andığım hocalarım oluşturmuştur.

O dönemdeki ismi ile, Bursa Üniversitesi, İktisadi ve Sosyal Bilimler Fakültesi lisans öğrencisi iken, ikinci sınıfta Rahmetli Prof. Dr. Orhan Tuna'dan "Sosyal Siyaset", üçüncü sınıfta Prof. Dr. Sabahaddin Zaim'den "Çalışma Ekonomisi", son sınıfta da Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş'dan "Sosyal Planlama ve Sosyal Gelişme" derslerini almıştım. Bu derslerin yürütümü sırasında da zaman zaman yardımcı öğretim üyesi olarak Rahmetli Prof. Dr. Haşmet Başar ve daha sonradan fakültemizin dekanı ve bölüm başkanımız olan Prof. Dr. Nurhan Akçaylı'yı tanıma fırsatım oldu.

Ancak, asıl şansım, İktisat bölümünden mezun bir öğrenci olmama rağmen, beni kürsülerine asistan olmaya layık gören "Sosyal Siyaset" kürsüsünde asistan olarak göreve başlamamla ortaya çıktı. Bursa'da bir üniversitenin kurulması, gelişmesi ve güçlenmesi için 1974 yılından itibaren, o zamanki ulaşım şartlarında, hiç aksatmaksızın, çok zaman bir gün önceden Bursa'ya gelmek zorunda kalarak derslerimizi yürüten bölüm hocalarımızı doktora eğitimi sırasında daha yakından tanıma fırsatım oldu. Bu yazı vesilesi ile, bir defa daha bütün hocalarıma (Orhan Tuna, Sabahaddin Zaim; Nevzat Yalçıntaş, Nusret Ekin, Metin Kutal, Toker Dereli, Turan Yazgan, Gülten Kutal

* Uludağ Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

ve Nurhan Akçaylı) kendim ve arkadaşlarım adına içten teşekkürlerimi ifade etmeyi ödenmesi mümkün olmayan bir borç olarak kabul ediyorum.

Her birini diğerinden daha kıymetli olarak saydığımız hocalarımızın, her birinin ayrı bir özelliği öncelikle dikkatimizi çekerdi. Sabahaddin beyin sakinliği ve nezaketi, Nevzat beyin siyasetle akademisyenliği birleştiren üslubu, Rahmetli Nusret beyin ince esprileri, Metin beyin ciddiyeti ve titizliği, Turan beyin memleket sevdası ve idealistliği, Toker beyin ise şıklığı ve elinden hiç düşürmediği, sürekli onunla meşgul gibi görüldüğü piposu ilk dikkatimizi çeken özellikleri idi. Ancak, zaman içinde Toker bey hocamızı, bütün bunların ötesinde, çok zaman adeta insanı ezen nezaketi, sakinliği ve her şeyiyle bir “İstanbul beyefendisi” tarzı ve tavrı ile tanıdık.

Hocam, Prof. Dr. Toker Dereli, doktora programına (1981-1983), yurt dışında olduğu için ikinci yıldan (1982) itibaren “Endüstri İlişkilerinde Yeni Gelişmeler” dersi için gelmeye başladı. Bu tarihten itibaren, önce öğrencisi sonra da meslekdaşı olarak sürekli olarak hocamla ilişkimiz devam etti. Ancak, bu süreç içinde Toker hocamızı en yakından tanıma fırsatı bulduğum gelişme, 1990 yılı Eylül ayında Prof. Dr. Turan Yazgan’ın başkanlığını yaptığı Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı’nın Özbekistan ve Azerbaycan’a düzenlemiş olduğu 10 günlük gezi sırasında gerçekleşti. Bu gezi sırasında hocama “yol arkadaşı”, yani “yoldaş” olma şansına sahip oldum.

Akademisyenden siyasetçiye, şair ve yazarlardan işadamlarına kadar 160 kişinin katıldığı ve özel bir uçakla gerçekleştirilen bu seyahat sırasında, İstanbul’dan hareket ederken yanyana oturmakla başlayan, 10 gün boyunca da aynı otel odalarında kaldığımız ve yemek masalarını paylaştığımız hocam Toker Dereli’yi daha yakından ve farklı yönleri ile tanıma fırsatı buldum.

Gezinin ilk gününde, eski ve tarihi bir Türk şehri olan (o zaman için 400 bin nüfuslu) Semerkant’a gece yarısından sonra vardık ve 17-18 katlı bir otele (şehrin en yüksek katlı iki binasından biri) yerleştik. Otelin kat sayısı dikkate alınarak, lüks ve hizmet standardı yüksek olan bir otel olduğu zannedilmesin. Kaçıncı katta olduğunu şu anda hatırlayamadığım, kapısı sanki zorla açılmış da bir daha onarılmamış gibi, yalnızca siyah renkli bir el sabunu ve temiz olduğu şüpheli küçük bir havlusu olan odayı Toker hocamla birlikte paylaştık. İlk günün yorgunluğundan pek fazla bir şey anlamadık ancak, takip eden 3 gün süresince kaldığımız otelde, ışıklar söndüğünde tahta kurularının dolaşmaya başladığını fark edince, (hocam farkında mıydı veya hatırlıyor mu bilmiyorum) ışıkları açık bırakarak uyumaya çalıştığımı hatırlıyorum. Özbekistan’da

kaldığımız 4 gün süresince yemeklerle ilgili tek problem, sofraların zenginliği karşısında kiloları koruma endişemiz olarak kaldı. Toker hocamın, her yemekte bu kilo konusunu gündeme getirdiğini, ancak yine her yemekte “kase” içinde içilen yeşil çaylar ile bu problemi çözmeye çalıştığımızı hatırlıyorum. Yine de özellikle, Azerbaycan’daki “havyarlı” sabah kahvaltılarından ve uzun süreli ve zengin akşam yemeklerinden sonra daha fazla ağırlıkla Türkiye’ye döndüğümüzü de bugün gibi hatırlıyorum.

Özbekistan’dan sonraki durağımız Azerbaycan-Bakü idi ve kesinlikle Özbekistan’la karşılaştıramayacak ölçüde başta kaldığımız otel olmak üzere fiziki şartlar daha olumlu idi. Konuşulanları daha rahat anlıyor ve daha temiz ve hizmet standardı daha yüksek bir otelde (Azerbaycan Oteli) kalıyorduk ve Özbekistan’da olduğu gibi yine hocamla aynı odayı paylaşıyorduk. Bu otelde kalışımız esnasında karşılaştığımız, bugün hala hatırlayabildiğim ilginç olaylardan birkaçından kısaca bahsetmek gerekirse; otele yalnızca otelde kalan kişilerin girebilmesi, otel dışında İbrahim Tatlıses dinleyerek adeta şişelerden içki içen sürekli kalabalık bir topluluğun varlığı, gece 12’den sonra otelin katları arasındaki kapıların kapatılarak her katın ayrı bir bağımsız birim haline getirilmesi ilk aklıma gelenleri oluşturuyor. Yine bu otelde kaldığımız günlerin birinde, Toker hocamın, Rus televizyon kanalından birinde yayınlanan “Rüzgar Gibi Geçti” filmini seyretmeye çalıştığını, filmin orijinal İngilizce konuşmalarını duymanın-anlamanın imkansız olduğu bir yayında, kadın-erkek ayırımı yapmaksızın filmde geçen bütün karakterlerin konuşmalarını tek düze bir ses tonu ile seslendiren Rus erkek spikeri bir süre dinlemeye çalıştıktan sonra pes ederek vazgeçtiğini de hatırlıyorum. Bu arada, çok uzun süren bir ayrılıktan sonra, Türkiye’den gelenlerle konuşmak tanışmak isteyenlerin, kapısından giremedikleri otelin odalarına, akşamları telefonla ulaştıklarına da şahit olduk. Hocam, yaşımın daha genç olmasına bağlı olarak, telefonla arayanlarla ilgilenme görevini bana verdi, ben de layıki ile yerine getirmek için kabul ettim. Ancak, otelde kaldığımız 5 günlük süre esnasında, diğer odaların aksine bizi özleyenlerden yalnızca bir defa telefon geldi.

Bakü’deki seminer ve konferanslar bittikten sonra, hocamla birlikte başta Bakü metrosu olmak üzere şehri gezme ve alış-veriş yapma fırsatı da bulduk. Dikkatimizi çeken, televizyon, klima ve müzik aletlerinin, yani beyaz eşyanın Türkiye ile karşılaştırınca oldukça ucuz olduğuydu. Nitekim, gruptan bazılarının, Türkiye’ye nasıl getirecekler diye çok merak ettiğim klima ve televizyon gibi eşyalar aldığımızı duyduk. Bunlar benim satın almayı düşündüğüm şeyler değildi, ancak “acaba bir fırsat mı, kaçırıyoruz” sorusunu da kendime

sormuyor değildim. Hocamla birlikte çıktığımız Bakü gezisi sırasında kaset ve hala bir türlü çalma fırsatı bulamadığım büyük plaklar aldıktan sonra, Bakü metrosu çıkışındaki alış-veriş merkezlerinin birinde hocam bir slayt makinesine büyük ilgi gösterdi, fiyatı ile Türkiye'deki fiyatlarını karşılaştırdınca "mutlaka alınması gereken bir eşya" olarak değerlendirdi ve bir tane aldı. Benim de, "eğer hiçbir şey almaz isem sanki bir şeyler kaçırmış olurum" şeklindeki haleti ruhiyem açığa çıktı ve hocamın uzmanlık bilgisine de güvenerek bir slayt makinesi de ben aldım. Slayt makinesi, kırılma endişesi dolayısıyla dönuşte bana en çok zahmet çektiren eşya oldu ama, fiyat o kadar uygundu ki, almamak büyük bir fırsatı kaçırmak anlamına gelirdi. Aradan 14 yıl geçti, bir defa bile makineyi kullanamadım. Hocamın ifadesi ile, "gezi maliyetlerini karşılayacak bu yatırımı" alış fiyatı ile dahi satamadım. Halen, kütüphanemdeki alt rafların birisinde ambalajı ile duruyor, belki bu yazıdan sonra birilerinin ilgisini çeker diye düşünüyorum. Bu arada, geçtiğimiz aylarda yapılan bir seminer sırasında, hocam bu geziyi ve anlattığım ticari faaliyetimizi hatırlatınca yine aynı gezi esnasında hocamla birlikte, hepimizi şaşkına çeviren ve tezgahtarları nasıl hesap yapıyorlar diye adeta imtihan ettiğimiz "abaküslerle" hesap yapılan ve rejim değişikliği dolayısıyla nerede ise hiçbir malın olmadığı büyük mağazaların birinden, kazak örmek için örme yün ipliği ve halen eşimin kullandığı örülmüş kaşkol aldığımızı hatırladım ve kendimi teselli ettim.

Toker hocamla çok uzun bir süredir tanışmakla birlikte, Özbekistan-Azerbaycan gezisinden özellikle bahsetmemin temel sebebi, bugün çok iyi bildiğimi zannettiğim ancak o zaman ilk defa farkettiğim, Toker beyin de, Rahmetli Nusret bey gibi bölümümüzün en espritüel, en neşeli hocalarından biri olduğu gerçeğiydi. Nitekim, bu gezi dolayısıyla ilk defa uçağa bindiğim için, biraz da heyecan ve korku ile bunu hocama söylediğimde, sağolsun, bu fırsatı hiç kaçırmadı ve beni yerimden hoplatacak bir sürü açıklamayı gayet ciddi olarak arka arkaya açıkladı. Uçakta pencere kenarına oturmanın sakıncalarını, aşağıya bakmanın uçağa binme korkusunu artırdığını ve nihayet son olarak da, adeta öldürücü darbeyi vurur gibi, teknolojik gerilik dolayısıyla Topolev marka Rus yolcu uçaklarının çok sağlam ve güvenilir olmadıkları ile ilgili bir dizi bilgiyi aldıktan sonra "korkusuzca, rahatlamış olarak ve huzur" içinde yolculuğa başladım. Ancak, uçak esprisinin adeta "zirvesi" geri dönerken gerçekleşti. Nitekim, Bakü'den dönerken, yine yanyana oturmuş dönüş için beklerken, yolcuların eşyalarının fazlalığının yanı sıra, fazla bilet kesildiği için koltuk aralarında taburede oturan ve pilot kabinine fazladan alınan yolcuları göstererek, "Bir defasında Kıbrıs'a yaptıkları bir seyahatten dönerken,

yolcuların çok fazla eşya alması dolayısıyla uçağın Beş Parmak dağlarını aşmadığı için geri dönmek ve bazı eşyaları atmak zorunda kaldıklarını” anlattı ve görünüşe göre bu uçak için de bunun söz konusu olabileceğini söyleyerek “rahatlatıcı” bir konuşma yaptı. Bu konuşmanın hocama göre tek “endişe verici yönü”, yük fazla gelirse, atılacak olan valizlerin kimin olduğuna bakılmaksızın rastgele atılacağı hususuydu.

Yukarıda anlatmaya çalıştığım olaylar bir yana, hocam Toker Dereli’nin katılma fırsatı bulduğum bütün toplantılarda, oturum başkanı ise tebliğcilere, tebliğci ise oturum başkanına yönelik ince espriler yaparak, hatta bazen adeta “sataşarak” veya eğer bir sataşma yapılmışsa mutlaka ve mutlaka onu bir karşı espri ile cevaplandırarak konuşmaya başladığını artık çok iyi biliyorum. Hocamın bulunduğu her ortamda, en genç katılımcı olduğunu, o toplantıda veya seminerde bulunan herkesin mutlaka kendisinden daha yaşlı olduğunu özellikle vurguladığını da gördüm. Hocam Toker Dereli emin olsun ki, bütün çalışma ekonomisi ailesi olarak zaten kendisini hep en genç hocalarımızdan biri olarak kabul ettik.

Haddimi aşmamak için, hocamın akademik yönünden ve çalışmalarından hiç bahsetmek istemedim. Ancak, hangi üniversitede olursa olsun, en başta şahsım olmak üzere Çalışma Ekonomisi ailesi üyelerinin hemen hemen hepsinin, Toker hocamızın, derin endüstri ilişkileri bilgisine, çok kimseyi hayret içinde bırakacak şekilde iş hukuku ile ilgili konulara olan hakimiyetine, uzun yurtdışı hocalık tecrübesine ve Türk iş hukuku ile ilgili mevzuatı İngilizce literatüre kazandıran çalışmalarına büyük bir saygı ve hayranlık duyduğunu çok yakından biliyorum.

Emeklilik, diğer hocalarımız gibi, Toker hocamıza da hiç yakışmadı, zaten bizler de kendilerini hiçbir zaman emekli olarak görmedik. Hocamız, dün ne kadar akademik hayatın içinde ise bugün de aynı yoğunlukta akademik hayatın içinde. 2003 yılında Uludağ Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü olarak Uludağ’da düzenlediğimiz “Geleneksel Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölüm Toplantısına” katılarak da bize onur verdi. Bu vesile ile şahsım ve buradaki arkadaşlarım adına teşekkür ederim.

Her şeyiyle bir **İstanbul beyefendisi** olarak gördüğüm, hocam Prof. Dr. Toker Dereli’ye en içten saygılarımla.